

YTTRANDE
2020-11-16
Dnr: U2020/02667/S
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

u.remissvar@regeringskansliet.se

Elevrörelsens yttrande till En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstillgång (SOU 2020:28)

Sammanfattning

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer avlämnar härmed ett gemensamt remissvar. Vi anser att ett helhetsperspektiv på svensk skola och dess likvärdighet kräver såväl ett perspektiv från grundskoleelevers som gymnasieelevers främsta samarbetsorganisationer.

Skolans likvärdighet är en förutsättning för dess förtroende och samhällets långsiktiga stabilitet. Jämlika förutsättningar är ett samhällsmål som kräver robusta system och en politisk vilja för att bli verklighet. Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer är bekymrade över utvecklingen i skolan med minskad likvärdighet. För oss handlar detta inte om att alla elever ska prestera likadant, att skillnader ska suddas ut eller ökad enformighet i utbudet. Likvärdighet handlar om att se elever som individuella rättighetshavare. Resultatskillnader ska grunda sig i elevers fria val, ambitionsnivå och/eller karriärsmål. Tyvärr grundar sig dessa skillnader idag snarare på var man bor och vilken familj man kommer ifrån. Skolan är inte vilken institution som helst, och problemen som tillkommit efter den decentralisering och ansvarsförflyttning som skett grundar sig i mångt och mycket på två missförstånd kring elevers relation till skolan.

Ingen elev väljer vilken familj man föds in i eller i vilket område man växer upp. Det fria skolvalets mekanismer innebär i dagsläget att föräldrar behöver ta ett betydande ansvar för elevernas skolgång. Valet av skola grundar sig därmed inte på fria val från elevernas sida, utan på ett kollektivt, i detta fallet familjens, förmåga att sätta sig in i olika alternativ. Skolvalet kan därför inte anses vara något eleven ska kunna stå till svars för, vilket innebär att avgörande resultatskillnader som en konsekvens av skolval inte är försvarbara. På en systemnivå går det även att dra slutsatsen att dagens system hämmar skolans kompensatoriska uppdrag och spår på redan existerande skillnader i samhället. Samhällets mål om jämlika förutsättningar kräver en individualistisk syn på elevers förmåga att av egen kraft bryta strukturer. Detta blir inte möjligt i ett system där föräldrarnas val styr dessa möjligheter. Samtidigt är skolvalet viktigt för att kunna ge elever med olika intressen och förutsättningar möjligheten att få gå i skolor som överensstämmer med dessa behov. Den möjligheten ska bevaras, men dess inverkan på skolresultaten bör minska.

Elever har vidare ett begränsat demokratiskt utrymme att påverka kommunens resursfördelning till skolan. Emellertid väcks argumentet att decentralisering av offentliga åtaganden leder till att beslut fattas närmare medborgarna, som kan påverka dess utformning. Det kommunala självstyret grundar sig i att kommuninvånarna själva ska få påverka hur kommunens ekonomi fördelas. Återigen missar man här att se eleverna som rättighetshavare. Varken grundskoleelever eller en majoritet av gymnasieeleverna innehar rösträtt i kommunen och kan därför inte utöva det kommunala medborgaskapets demokratiska rättigheter till fulla. Eleverna är den grupp som i slutändan påverkas av hur mycket en kommun prioriterar skolan, men kan inte påverka besluten. Den naturliga frågeställningen blir därför: Är betydande resultatskillnader mellan olika kommuner försvarbart?

Eftersom det inte är den utsatta gruppen som påverkar dessa skillnader, är vårt svar nej. Därmed måste staten ta ett ökat ansvar för att kommundillhörighet inte påverkar elevernas möjlighet att lyckas i skolan.

Utredningen om en mer likvärdig skola lämnar förslag som på olika sätt bemöter dessa två orättvisor, samtidigt som vår bedömning är att mångfalden av skolor bevaras. Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer anser att förslagen, på ett övergripande plan, får positiva konsekvenser för skolan och skulle öka likvärdigheten. Samtidigt finns det många fler utmaningar att ta tag i, och mycket mer måste genomföras för att öka såväl kunskaperna som förbättra arbetsmiljön för elever i alla delar av landet. Vi anser att många av utredningens förslag tar tag i de systemfel som finns i svensk skola, och därmed bör genomföras.

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer lämnar synpunkter på nedanstående förslag

Kapitel 3 - Förslag om ansvaret för förskoleklass, grundskolan och grundsärskolan

3.12 Utredningens bedömning

3.12.1 Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker utredningens bedömning av att staten bör ta ett större ansvar för skolans likvärdighet genom att Skolverket etableras regionalt. Vi anser att ett regionaliserat skolverk kan skapa bättre relationer till huvudmännen inom de olika regionerna, samt bättre lokala förutsättningar att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet och ledarskapet över skolenheterna. Vi anser att bedömningen är en förutsättning för att Skolverket ska kunna ta det ökade ansvaret.

Kapitel 4 – Förslag om likvärdighet och skolegregation

4.6 Utredningens förslag och bedömningar

4.6.1 Aktivt verka för en allsidig social sammansättning

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att huvudmän aktivt ska verka för en allsidig social sammansättning. Det är viktigt att ett särskilt uppdrag riktas till huvudmännen. Vi ser dock att det kan bli svårt för mindre huvudmän att arbeta med de verktygen som utredningen vill ge som bland annat nya urvalgrupper. Vi anser även att man vidare behöver definiera allsidig social sammansättning för att tydligt kunna arbeta med det, samt att detta mål ska kunna vara mätbart över tid. Uppföljningen av målen bör konkretiseras, och vidare bör också det statliga mandatet ökas. I det fall att huvudmannen själv inte uppnår kraven om allsidig social sammansättning, bör Skolverket kunna ta över delar av ansvaret för bland annat bestämmelser kring urvalsgrunder. Oberoende mätverktyg bör tas fram för att säkerställa en rättssäkerhet i ett sådant system.

4.6.2 Förbättra tillgången till och kvaliteten i uppgifter om skolväsendet

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att uppgifter om samtliga skolenheter behöver finnas tillgängligt. Vi anser att transparensen måste finnas tillgänglig för att viktiga principer så som skolvalet ska fungera.

Kapitel 5 – Förslag om gemensamt skolval

5.7 Utredningens förslag

5.7.1 Ansökan om skolplacering

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att placering och mottagande av elever ska föregås av en ansökan från vårdnadshavarna.

5.7.2 Ett gemensamt skolvalssystem

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att ett gemensamt skolvalssystem ska införas. Vi anser att systemet kan bidra till en effektivitet och tydlighet för både elever och vårdnadshavare. Ett enhetligt system kan bidra till ökad transparens och en chans för alla vårdnadshavare att ta del av information. Det gör det även enklare att söka skolor hos andra huvudmän och i andra kommuner vilket vi anser ökar likvärdigheten.

5.7.3 Skolverket ska ansvara för skolvalssystemet

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att Statens skolverk ska ansvara för det nationella skolvalssystemet.

5.7.4 Uppgift om dimensionering och urvalsgrunder

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att huvudmän ska ange hur många elever de kan ta emot. Vi ser samarbetet mellan huvudmän och ett regionalt Skolverk som centralt och det är därför viktigt att det regionala Skolverket har en överblick samtidigt som att huvudmännen visar vilka förmågor dom har.

5.7.5 Skolbyte sker vid terminsstart som huvudregel

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer avstyrker förslaget i sin helhet. Vi anser för det första att utredningen brister i sitt underlag. Vid skolbyten tillkommer självklart ytterligare kostnader, eftersom dubbla kostnader uppstår när resurser behöver användas på två skolenheter. Det framgår dock inte hur stor denna kostnad potentiellt är, och vi har svårt att se att detta tar avsevärda resurser givet hur viktigt det kan vara för den enskilda eleven som önskar byta skola.

Skolbyten är något som i så hög utsträckning som möjligt självklart bör undvikas. Grunden till bytet, utöver flytt från familjens håll, är ofta någon form av social problematik vid den skolenheten som eleven befinner sig på, vilket huvudmannen är ansvarig för. Huvudmannen är skyldig att vidta åtgärder för att undvika detta, men har i de flesta fall när ett skolbyte blir aktuellt misslyckats fram tills dess. Det går inte att blunda för problematiken, och även om utredningen menar att dessa situationer inte ska behöva uppstå, är det uppenbart att de kommer uppkomma även i framtiden.

Vi ser samtidigt en risk i att dessa ärenden fastnar i långa handläggningstider hos Skolverket. Det innebär i praktiken att eleven behöver välja mellan att stanna kvar i en potentiellt farlig och otrygg miljö eller bryta mot skolplikten. Ingen av dessa alternativ är önskvärda. Det bör därför fortsatt vara relativt enkelt att byta skola. Eftersom detta berör en mindre grupp elever kan vi inte heller se att resurseffektiviteten ökar på ett sådant sätt som motiverar att förslaget bör genomföras. Vi ser risker i att administrationen kring ett sådant system överstiger de kostnader som det innebär att låta elever byta skola enligt dagens principer.

5.7.6 Överklagande av Skolverkets beslut

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget i sin helhet.

5.7.7 Sekretess hos Skolverket

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget i sin helhet.

5.7.8 Skolor vars verksamhet inte sammanfaller med stadiindelning

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker utredningens bedömning om att Statens skolverk bör analysera situationen med skolenheter som har en verksamhet som inte sammanfaller med stadiindelningen. Vi anser att stadiindelningen är central för verksamheterna och för att kursplaner och nationella prov ska fungera. Vi förstår problematiken med att skolor inte följer stadiindelningen men den friheten bör finnas kvar, särskilt för de mindre huvudmännen där demografin ser annorlunda ut. Ur ett elevperspektiv är det gynnsamt med stadiindelning eftersom det skapar en tydlighet.

Kapitel 6 – Principer för placering, mottagande och urval

6.5 Utredningens förslag

6.5.1 Principer för placering och urvalsgrunder för skolor med kommunal huvudman

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om urvalsgrunder för skolor med kommunala huvudmän. Vi anser att förslaget potentiellt kan ge bra verktyg för arbetet med allsidig

social sammansättning, särskilt om termen i sig definieras. Det måste dock föregås av en vilja från huvudmännen att använda verktygen på ett sådant sätt att det leder till allsidig social sammansättning. Exempelvis bör verktyg såsom geografiskt baserat urval inte enbart vara ett annat begrepp för närhetsprincip. Dessa geografiska områden bör inkludera områden med olika socioekonomisk status, och bör inte enbart mäta fågelvägen till skolan.

6.5.2 Principer för mottagande och urvalsgrunder för skolor med enskild huvudman

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om urvalsgrunder för skolor med enskild huvudman. Vi ställer oss positiva till att kötid avskaffas som urvalsgrund. Köer till populära friskolor innebär att en mindre grupp väl informerade föräldrar i storstäder sätter sina barn i kö redan från födseln. I extremfall får också månaden en elev är född i en inverkan på huruvida eleven får en plats på skolan.

Vi anser även att gränsen om maximalt 50% av urvalet får baserat på geografiskt område är viktigt. Förslagen till urvalsgrunder innebär, i sin helhet, att enskilda huvudmän både får ökade möjligheter att arbeta med uppdraget om allsidig social sammansättning, samt att de huvudmän som har andra intentioner kommer få begränsade möjligheter att locka en viss grupp av elever.

6.5.3 Omplacering av elever med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer ställer sig positiva till att förslaget ska kunna användas som en möjlighet till att bryta negativa sociala mönster på en gruppnivå. Det är rimligt att det är den elev som utsätter andra som behöver flyttas, och inte den eleven som utsatts. Vi vill samtidigt poängtera att problemen inte försvinner automatiskt för att eleven omplaceras, och att detta alltid bör inkludera andra insatser.

6.5.4 Skolskjuts

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget i sin helhet.

Kapitel 9 – Skolans resurser: slutsatser och förslag

9.2 Utredningens förslag

9.2.1 Staten behöver ta ett större ansvar för ökad likvärdighet

Sveriges Elevråd tillstyrker utredningens bedömning om att staten behöver ta ett större ansvar för ökad likvärdighet. Vi anser att alla elever har rätt till en likvärdig utbildning, oavsett var i landet man bor. Vi ser de samlade förslagen i utredningen som ett viktigt steg på vägen.

9.2.2 Slå samman flera av de riktade statsbidragen till ett sektorsbidrag och tillför ytterligare resurser

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker utredningens förslag om att slå samman flera av de riktade statsbidragen till ett sektorsbidrag och att tillföra ytterligare resurser. Vi anser att det är positivt med ett långsiktigt sektorsbidrag som tar hänsyn till skillnader mellan kommuner. Vi är positiva till att man minskar på de riktade statsbidragen, som innebär mindre resurseffektivitet för huvudmännen genom ökad administration och kortsiktighet. Vi ser även hur mindre huvudmän har haft svårt att söka bidragen då administrationen i sig innebär för höga kostnader.

9.2.3 Förändra beräkningen av grundbeloppet

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer anser att förslaget om förändrad beräkning av grundbeloppet bör utredas vidare. Vi delar utredarens intention om att fördelningen av skolpeng mellan skolenheter bör kompensera för de särskilda kostnader som skolans uppdrag innebär. Denna fördelning sker idag genom att bland annat ta hänsyn till den socioekonomiska sammansättningen samt tilläggsbelopp. Däremot går det att ifrågasätta beräkningen rörande förslaget om minskningen av grundbelopp för fristående huvudmän. Visserligen måste de kommunala skolorna ha en större beredskap för demografiska förändringar, men många fristående huvudmännen drabbas av liknande situationer och behöver därutöver ha en möjlighet att expandera när elevkullarna blir större. En förändring av detta slag på en generell nivå baserat på driftsform bör vara noga avvägt innan det läggs fram.

9.2.4 Skolpengen följer i vissa fall eleven med viss fördröjning

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget i sin helhet.

9.2.5 Uppföljning av hanteringen av tilläggsbelopp

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker bedömningen att uppföljningen av hanteringen av tilläggsbelopp behöver utredas vidare. Vi anser att dagens system där huvudmannen beslutar om tilläggsbelopp gör systemet mindre likvärdigt för eleverna. Idag så bedömer huvudmännen väldigt olika för vad som krävs för ett tilläggsbelopp vilket betyder att elever med samma behov får olika tilläggsbelopp i olika kommuner. Även om detta inte ska påverka det stöd som ges till eleven, är det uppenbart att det idag har en betydande inverkan. Systemet är inte likvärdigt och vi anser därför att det är rimligt att den regionala delen av Skolverket utreder detta vidare.

9.2.6 Frågan om ett större statligt sektorsbidrag behöver utredas vidare

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker förslaget om att frågan om ett större statligt sektorsbidrag behöver utredas vidare. Vi är positiva till att statens ansvar för att tillhandahålla förutsättningar för vidare utveckling av skolan utreds. Vi anser att staten långsiktigt behöver ta ett större ansvar för finansieringen. Det är viktigt att ett sektorsbidrag är långsiktigt och att kommunerna kan ha en så lång planeringshorisont som möjligt.

Kapitel 10 – Insatser för likvärdighet i ett bredare perspektiv

10.5 Utredningens bedömning

10.5.1 Kontinuerlig uppföljning av nationella mål

Sveriges Elevråd och Sveriges Elevkårer tillstyrker utredningens bedömning i sin helhet. Vi vill poängtera vikten av att inkludera elever i uppföljningen på en regional nivå. Likt hur skicklig skolpersonal kan bidra med kompetenser och erfarenheter kan elevernas representanter ge en bild av hur skolan faktiskt upplevs av eleverna. Våra medlemsorganisationer, elevråd och elevkårer runt om i landet, arbetar kontinuerligt med skolans kvalitetsarbete och kan bidra i alla delar av uppföljningen. Vi anser vidare att internationellt råd är bra då bredare kompetenser är positivt.

Stockholm
2020-11-16

Leo Gerdén
Ordförande
Sveriges Elevråd

Stockholm
2020-11-16

Ebba Kock
Ordförande
Sveriges Elevkårer